

ON YEDİNCİ YÜZYIL YENİ BİLİMİNİN HOBBS'UN FELSEFİ ANTROPOLOJİSİNE ETKİSİ

Arş. Gör. Yasin PARLAR*

Öz: 17. yüzyıldaki bilimsel gelişmeler *yeni bilim* ya da *bilimsel devrim* olarak adlandırılmaktadır; çünkü bu dönemde Kopernik, Kepler, Galileo, Newton, Harvey gibi isimlerin buluşları yaklaşık iki bin yıllık bir dönem boyunca doğru kabul edilmiş bilimin ilkelerini değiştirmiştir. Sözelimi Aristoteles fiziğinin yerini Galileo ve Newton'un mekanik ilkeleri, Batlamyus'un dünya merkezli sisteminin yerini ise Kopernik ve Kepler'in güneş merkezli sistemi almıştır. Bilimdeki bahsi geçen değişim bazı filozoflar aracılığıyla felsefi düşünce üzerinde de etkili olmuştur. Bu filozoflardan biri Thomas Hobbes'tur. Bu çalışmada özellikle Galileo'nun yeni fiziğinin ve dönemin geometri biliminin Hobbes'un felsefi antropolojisi üzerindeki etkileri ile bu felsefi antropoloji temelinde Hobbes'un ortaya koyduğu politik düşüncenin klasik dönemden nasıl radikal bir farklılığa işaret ettiği gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yeni bilim, Galileo, Hobbes, Hareket-Devinim, Geometri-Fizik

THE IMPACT OF THE SEVENTEENTH CENTURY NEW SCIENCE ON HOBBS' PHILOSOPHICAL ANTHROPOLOGY

Abstract: Scientific developments in the seventeenth century are called new science or scientific revolution. Because the initiators such as Copernicus, Kepler, Newton and, Harvey changed the principles of science considered as truth for 2000 years. For example, Galileo and Newton's mechanic laws superseded Aristotle's physics; Copernicus' and Kepler's heliocentric systems superseded Ptolemy's geocentric system. The aforementioned change in science was effective through some philosophers over philosophy. One of these philosophers is Thomas Hobbes. In this study, we will show especially how Galileo's new physics and geometry in that period was effective over Hobbes's philosophical anthropology and how Hobbes's politics thought based on that philosophical anthropology indicated radical discrepancy from the classical period.

Keywords: New Science, Galileo, Hobbes, Motion-Action, Geometry-Physics.

Giriş

17. yüzyılda o zamana kadar görülmemiş, felsefenin kaderini derinden etkileyen bir gelişme yaşanmıştır. Bu gelişme büyük harfle "Bilim" in doğuşudur. Özellikle sanayi ve teknik alandaki ve buna paralel olarak coğrafi gelişmelerle birlikte yeni bir dünya görüşü ortaya çıkmıştır. Ancak bu gelişmeler öyle birden bire ortaya çıkmamıştır. Sözelimi daha on beşinci yüzyılda Machiavelli kendisini yeni bir kıta keşfeden Kolomb ile kıyaslayıp kendisinin de ahlaki ve politik manada yeni bir kıta keşfettiğini ifade etmiştir. Eserlerinde de sürekli olarak yeni yöntem ve düzen arayışından bahsetmektedir (Machiavelli, 1996, s. 5). Daha sonraları F. Bacon, yeni yöntemi ile deney ve gözlemin önemine dikkat çekmiştir. Descartes açık ve seçik bilgi

* İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü.

anlayışının peşinden gitmiştir. Spinoza'nın en bilinen eseri *Etika*'nın tam başlığı *Geometrik Düzene Göre Kanıtlanmış Etik*'tir.

Hobbes'un yaşamı da (1588-1679) hem bilimsel hem de siyasi devrimi kapsayan bir dönemde geçmiştir. Hobbes, bu alanların her ikisinde de belli bir rol oynamış ve dönemin siyasal kargaşasına yeni filizlenen doğal bilimlerin aracılığıyla çözüm ararken bilim ve siyaseti cüretkâr bir biçimde birleştirme girişiminde bulunmuştur* (Hampster-Monk, 2004, s. 15). Hobbes'un yeni bilimi benimsemesinin en önemli nedenlerinden biri, siyasetin genel olarak din adamlarından, teolojiden ve metafizikten bağımsızlığını kurma olanağını yeni bilimde görmesidir. Çünkü o, son zamanlarda iç-savaşa dünyada her şeyden çok, "ruhani ve sivil iktidar arasındaki çatışmanın neden olduğunu" düşünmektedir (Hampster-Monk, 2004, s. 17).

Hobbes kendi önemini bilimsel bir temelde inşa edilmiş politika felsefesinin kurucusu olmasında görür (Strauss, *The Political Philosophy of Hobbes: Its Basis and Its Genesis*, 1996, s. 136-137). O, geometriyi** model alan bir politika bilimi kurmak istemiş ve geometrik kanıtların kesinliği gibi politik hakikatleri de aynı kesinlikte ortaya koyabileceğini düşünmüştür. O dönem İngiltere'sinde böylesi bir kesinlikle ortaya konulacak politika bilimine de çok ihtiyaç vardır. Bir yanda parlamento ile kral arasındaki mücadeleler diğer yanda dünyevi otorite ile ruhani otorite arasındaki gerilimler, son sözün kimde olduğuna yönelik tartışmaları alevlendirirken Hobbes bu çatışmaları bilimsel bir kesinlikten yoksun olunmasının pratik sonucu olarak görmüştür. Bu yoksunluk en nihayetinde iç savaşa yol açmıştır. Hobbes'un amaçladığı gibi geometrik model üzerine şemellendirilecek politika felsefesi inşa edildiğinde toplumsal çatışmalar son bulacak, barış ortamı tesis edilebilecekti. Hobbes bilime olan mutlak inancı dolayısıyla böylesi bir düşünceye yönelmiştir.

Hobbes'a göre hayattaki en iyi şeylerin ortaya çıkması bilim/felsefe sayesinde. Bu sebeple gerçek anlamda bilimsel politika ve ahlak ile toplumdaki sorunlar son bulacaktır (Sorell, 2006, s. 48). Bilimlerin çoğu hareketin bilimidir. En temel hareket bilimi de geometridir. Bu yüzden Hobbes'a göre yeni felsefe, geometri (matematik) modeli üzerine inşa edilmeliydi. Elverişli tek gerçek bilginin ereklerle ilgili olmayıp "sadece şekilleri ve hareketleri karşılaştırmaktan ibaret" olduğu basit olgusu her türlü teleolojik bakış açısına karşı mekanistik bir anlayış lehine bir tutum oluşturuyordu (Strauss, *Doğal Hak ve Tarih*, 2011, s. 202). Esasında bu düşünce sadece Hobbes'a özgü olmayıp o dönemin Galileo, Descartes ve Spinoza gibi

---

* Hobbes'un doğa bilimleri ve toplum bilimleri arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendirdiğine dair bir tartışma için bkz. (Malcolm, 2002, s. 145-155).

** Geometrinin Hobbes için önemi, politika biliminde de doğa bilimleri tarzında bir kesinliği ve mutlaklığı sağlamanın yanında bu alandaki bin yıldır çözülemeyen bir problem olan "çemberden kare çıkarma" problemini çözerek kendisini diğer alanlarda da otorite konumuna yükselteceği bir alan olarak görmesidir de. Bu iddia ve çemberden kare çıkarmaya ilişkin genel bir bilgi için bkz. (Cohen, 2018, s. 115-116).

düşünürlerinde de gördüğümüz bir düşüncedir. Söz gelimi Galileo'nun 1623'te Don Virginio Cesarimi'ye yazdığı mektupta bulunan şu ünlü açıklamasını ile Hobbes'un düşünceleri arasında çarpıcı bir benzerlik söz konusudur:

“Doğa felsefesi, her daim önümüzde açık duran büyük bir kitap olan evrende yazılıdır. Ama öncelikle onun dilini, kullandığı simgelerin anlamını öğrenmeden kitabı anlayamayız. Kitap matematik dilinde yazılmıştır ve simgeleri üçgenler, daireler ve diğer geometrik şekillerdir. Onların yardımı olmadan kitabın tek bir sözcüğü anlaşılabilir ve insan karanlık bir labirentte boş yere dolaşır durur” (Galilei, Discoveries and Opinions of Galileo Galilei, 1957, s. 238).

Hobbes da benzer bir görüşten hareketle hataya düşmenin ya da doğruluğa ulaşmanın önündeki en büyük engel olarak geometrik yöntemin göz ardı edilmesini görür. Hobbes, insanı diğer canlılardan üstün kılan şeyin sözcüklerle bulunduğu sonuçları *teoremler* veya *aforizmalar* denilen genel kurallara indirgeme yeteneği olduğunu belirtir. Fakat ona göre bu ayrıcalık, insan dışında hiçbir canlının sahip olmadığı saçmalama ayrıcalığı tarafından bir ölçüde giderilmektedir ve bütün insanlar içinde buna en fazla tabi olanlar felsefe ile uğraşanlardır; çünkü Hobbes'a göre onlardan bir teki bile muhakemesine, kullanacağı adların tanımlarından veya açıklamalarından hareket ederek başlamaz (Hobbes, Leviathan, 2013, s. 45).

Hobbes'a göre ahlak/politika filozofları da işlerini (geometri/matematikçiler gibi) aynı derecede başarılı bir şekilde yapmış olsalardı, beşeri bilimlerin insan mutluluğuna yapacağı daha büyük bir katkı olamazdı. Zira insan edimleri, şekillerin büyüklüğündeki gibi bir kesinlikle bilinseydi, gücü sıradan insanların hak ve adaletsizlik hakkındaki yanlış fikirlerine dayanan hırs ve açgözlülük etkisiz hale getirilir ve insan ırkı öylesine bir huzura kavuşurdu ki (nüfus artışı sonucu toprak için yapılan çatışmalar dışında) bir daha savaşmak zorunda kalmazdı (Hobbes, Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri, 2007, s. 3). Politikanın şimdiye kadar bilim olmaması yeterince açık bir şekilde adalet ve genelde politika hakkında yazarların sürekli birbirlerine saldırması gerçeği ile gösterilmektedir (Strauss, 1996, s. 137).

Hobbes'un iddia ettiği üzere tüm anlaşmazlıklar; “benim ve senin, adil ve adil olmayan, yararlı ve yararsız, iyi ve kötü, onurlu ve onursuz” vb. konular hakkında fikirlerin insandan insana değişmesi ve her insanın kendi yargılarına göre karar vermesi gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak neyin kendisine, neyin başkasına ait olduğunu; neyin adil, onurlu, iyi veya neyin adil olmayan, onursuz, kötü olduğunu bilmesini sağlayacak kuralları ve ölçütleri belirleyip bunları insanlara duyurmak egemenin sorumluluğunda olan oldukça önemli olup bu iştir (Hobbes, Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri, 2007, s. 92). Dolayısıyla egemenin ya da yurttaşın sorumlulukları bilimsel bir kesinlikle açık ve seçik bir biçimde ortaya konulabilirse politik manada çatışmaların da önüne geçilebilir.. Ancak geleneksel felsefe, ahlak ya da politikayı

bir bilim statüsüne yükseltememiş, doğa bilimlerindeki kesinliğe ulaşamamış ve bu sebeple de şüpheci (septik) bir eğilim bu geleneksel felsefeye sürekli eşlik etmiştir.

21. yüzyılda yaşamış önemli siyaset felsefecilerinden Leo Strauss'un da belirttiği üzere Hobbes, en ünlü çağdaşları gibi geleneksel felsefenin tamamen başarısız olduğu düşüncesine gark olmuştu. Hobbes'a göre şimdinin ve geçmişin ihtilaflarına bir göz atmak kişiyi, bilgelik arayışının kendisini bilgeliğe dönüştürmeyi başaramamış olduğuna ikna etmeye yetecektir. Hobbes'a göre artık uzun zamandır bekleyen bu dönüşümü gerçekleştirmenin zamanıydı (Strauss, *Natural Right and History*, 1965, s. 171). Dolayısıyla Hobbes, bilimsel bir politika ve ahlakla pratik bağlamda nasıl toplumdaki çatışmaların önüne geçmeye çalışmışsa teorik bağlamda da şüphecilikle mücadele edilmesi gerektiğini düşünmüştür. Şüphecilik karşısında yapılacak bir şey olarak Hobbes, ancak nedeni biz olduğumuz, yani yapılmaları bizim elimizde olan ya da bizim keyfi irademize bağlı olan nesnelere hakkında mutlak olarak kesin ve bilimsel bilgiye sahip olabileceğimizi söyler. Eğer küçücük de olsa denetimimizden kaçan tek bir öge varsa bu yapı bütünüyle bizim iktidarımız dâhilinde olmayacaktır. Bu yapı bilinçli bir yapı olmalıdır. Aynı zamanda mimarının biz olduğunu bilmeksizin bilimsel bir hakikati bilmek imkânsızdır (Strauss, *Doğal Hak ve Tarih*, 2011, s. 203). Bilimin konusu ya da nesnesi, nedeni biz olduğumuz ve böylece onun nedenine dair eksiksiz bir bilgiye sahip olduğumuz şeylerdir. Hobbes bilimi, nedenlerin bilgisi ile nedenlerin bilgisini de hareketlerin bilgisi ile özdeşleştirir. Geometri Hobbes'a göre oldukça yüksek bir şekilde bilinebilir/anlaşılabilir bir alandır. Çünkü ondan bilgi üreten bizleriz ve Hobbes'a göre ancak yapımı bize ait olan şeyleri kesinlikle bilebiliriz. Kontrolümüzden kaçan bir şeyin bilgisini bilmek mümkün olmaz. Bu nokta da bizi Hobbes'un yöntem anlayışına getirir. Buna göre incelemeye konu olan şeyin özüne ilişkin bilginin edinilebilmesi için o şey, en küçük parçalarına kadar ayrıştırılıp daha sonra tekrar birleştirilmeli ki kontrolümüzden kaçan herhangi bir şey olmasın. Bu yöntem anlayışı politika felsefesine uygulandığında, yani ilk olarak çözümlenme işlemi yapıldığında politik bedenin en küçük bileşeni olarak karşımıza insan çıkmaktadır. Bu sebeple insana dair doğru bir görüşten hareket etmek oldukça elzemdir. Hobbes'a göre klasik düşünce insanın gerçekte nasıl olduğundan değil de nasıl olması gerektiği şeklindeki idealize edilmiş bir görüşten hareket ettiği için hatalıdır. Yapılması gereken insanı da bilimsel bir titizlikle ele almaktır. Dolayısıyla Hobbes'a göre doğru bir ahlak ve politika ortaya koyabilmenin yolu, bilimsel temelde inşa edilmiş bir felsefi antropoloji ile mümkündür diyebiliriz. Tüm bunlardan hareketle de Hobbes'un insan anlayışının şekillenmesinde dönemin bilimsel gelişmelerinin doğrudan bir etkisinin olduğunu ifade edebiliriz.

Yeni bilim neticesinde 17. yüzyılda hâkim olmuş evren anlayışı, mekanik bir evren anlayışıdır. Buna göre hareket ya da devinim en temel şeydir. Bu görüşün oluşmasında

Galileo'nun etkisinden söz etmek mümkündür. Galileo'ya göre gerçekte ağırlığı olan cisimlerin düşerken merkeze doğru inen bir çizgiyi takip ettiklerini bildiğimize göre, eğer bu cisimleri düşerken durduracak ve yerlerinde tutacak herhangi bir engel yoksa bu cisimler aşağı inmeye devam eder ve düşerler (Galilei, Dante'nin Cehennemi Üzerine, 2009, s. 87). Yani cisimler ne Aristoteles'in iddia ettiği gibi doğal yerlerini bulmak gibi bir amaç (telos) doğrultusunda hareket etmezler de cisimlerin doğasında bu doğal yerlerine ulaştıklarında hareketlerini sonlandırmak vardır. Cisimler harici bir engelle karşılaşmadıkça amaçsız bir şekilde hareketlerini sürdürürler. Bu görüşün Hobbes'un felsefi antropolojisine yansımaları ise insanın sürekli bir arzudan diğerine devinen bir canlı olduğu yönündeki iddiasında görmekteyiz.

Hobbes, savunuculuğunu yaptığı mekanik materyalizme bağlı olarak klasik doğa görüşünün, teleolojik evren telakkisinin yıkılıp yerine hareket halindeki maddenin her yere yayıldığı mekanik bir doğa tasarımı ikame edilmesi sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Bu doğa, tekrar etmek gerekirse artık Aristotelesçi terimlerle açıklanan amaçlı bir düzen, içindeki her varlığın kendi ayırt edici amacından kaynaklanan belli bir yere sahip olduğu ve söz konusu doğal yerine ulaşmak amacıyla hareket ettiği, özde statik ve mükemmel bir bütün değildir. Bu yeni doğa ya da dünya, Stoacıların kendisine nüfuz etmiş etkin ve rasyonel bir ilke tarafından yönetilen ve insana doğru ile yanlısın ölçütünü gösteren moral evreni de değildir. Hobbes'un sözünü ettiği yeni doğa, hareketin Galileo tarafından keşfedilen fizik yasalarına göre gerçekleştiği, kendi içlerinde hiçbir amaç taşımayan cisimlerin harici bir engelle karşılaşmadıkça sınırsızca hareket halinde olduğu mekanik bir doğadır. Başka bir deyişle o; büyü bozulmuş, yaratılıştan gelen değer biçici bütün anlamlarından arındırılmış, doğal olanın moral açıdan kayıtsız, hatta düşmanca olduğu bir doğa olmak durumundaydı (Cevizci, 2007, s. 52).

Hobbes, Galileo fiziğinden hareket halindeki evren fikrini almış ve hareketin adeta her şey olduğunu düşünmüştür. Hobbes'a göre arkadaşı William Harvey'in 1628'de cesaret verici mekanik terimlerle betimlediği *kan dolaşımı*, biyoloji alanının mekaniğin kavramsal kuşatmasına uğramasının itici gücü olmuştu: "Kalp bir tulumbadan, sinirler çok sayıda yaylardan başka nedir ki?" Yaşam, gerçekten 'organların deviniminden' başka bir şey değildir ve bu devinim, süredurum olduğu için kesintisizdir (Hampster-Monk, 2004, s. 29). Galileo'nun fiziği, Harvey'in kan dolaşımı görüşü ve Kopernik'in* dünyanın Batlamyus'tan beri düşünüldüğü gibi sabit olmadığı, güneşin etrafında döndüğü, yani hareket halinde olduğu yönündeki fikirleri düşünüldüğünde o dönem için gerçekten de hareket ve devinimin en temel şey olduğu durağanlık, sükûnet ya da dinginlik diye bir şeyin söz konusu olmadığı yönünde hâkim bir eğilimin olduğunu söyleyebiliriz.

* Kopernik bu düşüncesini *Göksel Kürelerin Devinimleri Üzerine* adlı eserinde şu şekilde dile getirir: Ay'ı da içine alan toplamıyla birlikte Dünya'nın merkezinin de diğer gezici yıldızlar gibi Güneş'in etrafında büyük bir çember çizerek yıllık dönüşünü tamamladığını ve evrenin merkezinin de bizzat Güneş olduğunu hiç çekinmeden söyleyebiliriz (Copernicus, 2010, s. 45).

Hobbes'un ifadesiyle söylersek "hayatımız boyunca sürekli bir zihinsel dinginlik diye bir şey yoktur. Hayat hareketten ibarettir..." (Hobbes, Leviathan, 2013, s. 58).

Hobbes'a göre eski ahlak felsefecilerinin kitaplarında bahsedilen bir *finus ultimus*, nihai amaç veya *summum bonum*, en büyük iyilik diye bir şey yoktur. Ayrıca arzuları sona ermiş bir insan, duyuları ve tasavvurları durmuş bir insandan daha fazla yaşayabilir. Mutluluk, bir nesneden diğerine arzunun devamlı ilerleyişidir. Bir şeyin elde edilmesi, bir başka şeye giden yoldur sadece. Bunun nedeni şudur: İnsan arzusunun nesnesi, bir defalık ve sadece bir anlık haz almak değil; gelecekteki arzuların yolunu daima güvence altına almaktır. Dolayısıyla bütün insanların iradi eylemleri ve eğilimleri; doyumlu bir hayatın sadece elde edilmesine değil, güvence altına alınmasına yöneliktir (Hobbes, Leviathan, 2013, s. 81).

Bu durumda Hobbes'a göre insan doğasında üç temel kavga/mücadele nedeni buluyoruz. Birincisi rekabet, ikincisi güvensizlik, üçüncüsü de şan ve şereftir. Birincisi insanları kazanç için, ikincisi güvenlik için, üçüncüsü ise şöhret için mücadele etmeye iter. Birincisi başka insanların kişiliklerine, karılarına, çocuklarına ve hayvanlarına egemen olmak için; ikincisi kendilerini korumak için; üçüncüsü ise kendi kişiliklerine yönelik olarak doğrudan doğruya veya hısımları, arkadaşları, milletleri, meslekleri veya adları dolayımı ile bir söz, bir gülümseme, farklı bir görüş ve başka bir aşağılama işareti gibi küçümsemelere karşı şiddet kullanır (Hobbes, Leviathan, 2013, s. 101).

Nasıl ki mekanik evren anlayışının temeli olarak fizikteki en temel şey hareket ya da devinim olarak algılanmışsa Hobbes da buna paralel olarak insandaki en temel eğilimin sürekli bir hareket ya da devinim olduğunu düşünmüştür. Bu devinime sebep olan şey rekabet, güvenlik arayışı ya da şeref olarak değişebilir. Değişmeyen tek şey ise arzunun sınırsızlığı ve hareketin daimiliğidir; hareketin kesilmesi ya da insanın arzularından arınması şeklindeki bir durumun pratikteki karşılığı ise ölümdür. Dolayısıyla insanı tanımlayan şey ya da insanın nihai hedefi bir sükûnet ya da hareketsizlik hali değil sürekli bir hareket ve devinimdir*. Bu durumun tam karşıt kutbu ölüm olduğundan, ölüm Hobbes'un politika felsefesinde oldukça belirleyici bir rol oynamıştır; insan doğasına uygun olarak ölümden kaçınmak için çabalayan bir canlıdır.

Strauss, Hobbes'un esasında yaşamı koruma şeklindeki pozitif ifade şeklinden ölümden kaçınma biçimindeki negatif ifadeyi tercih etmesini şartıcı bulur. Ancak neden böyle

---

* Aristoteles'e göre Tanrı saf düşünce olarak kendi kendisini düşünen düşüncedir. Bu haliyle de herhangi bir şekilde hareketten de muafır. Aristoteles'in ifadesiyle kendisi hareket etmeyen hareket ettiricidir (Aristoteles, Metafizik, 1996, s. 99). Buradan hareketle denilebilir ki Aristoteles'te hareket etmeme ya da sükûnet hali Tanrısal bir şey olarak görülmektedir. İnsan da elden geldiğince Tanrı'ya benzemeye çalışmalıdır: "İmdi, insan olduğumuzdan, insanla ilgili şeylerle, ölümlü olduğumuzdan ölümlülerle ilgili olan şeylerle ilgilenmemizi öğütleyenleri dinlememeli; kendimizi olabildiğince ölümsüzleştirmeli, bizdeki en üstün şeye uygun yaşamak için her şeyi yapmalı" (Aristoteles, Nikomakhos'a Etik, 2012, s. 208).

olduğunu keşfetmeninse zor olmadığını söyler. Yaşamı korumanın temel iyi olması akıl, yalnızca akıl tarafından onaylanır. Diğer yandan ölümün temel kötü olması tutku, ölüm korkusu tutkusunca onaylanır. Ve akıl kendi başına güçsüz olduğu için, ölüm korkusu insanı öyle düşünmeye zorlamasaydı yaşamı korumanın en temel ve en gerekli iyi olduğunu düşünemezdi (Strauss, *The Political Philosophy of Hobbes: Its Basis and Its Genesis*, 1996, s. 15). Hobbes bu görüşlerinin akabinde mutluluğun en büyük iyi olduğunu, fakat elde edildiğinde ruhun sükûnete ulaşacağı türden yüce bir iyilik bulunmadığını belirtir. Diğer yandan ölüm ise en büyük ve yüce olduğu kadar en temel kötüdür de. Çünkü ölüm yalnızca temel iyinin olumsuzlanması değil, en büyük iyiyi de içeren bütün iyilerin olumsuzlanmasıdır. Ölüm kendisine referansla kişinin yaşamını tutarlı olarak düzenleyebileceği tek mutlak standarttır. İyiler düzeninde gerçek anlamda hiçbir sınır yokken, ayrıca temel ve en yüksek iyi tamamıyla farklı iken temel, en yüksek ve yüce kötü bir ve aynıdır. Yalnızca kötüyü düşünmeyle arzu etmeye bir sınır çekme, insan yaşamının tutarlı bir oryantasyonu mümkün olur. Sadece ölüm kanalıyla insan bir amaç edinir. Çünkü sadece ölüm ile insan bir amaç ölümden kaçınma amacı, için zorlanır. Bu sebeptendir ki Hobbes ölümden kaçınma şeklindeki negatif ifadeyi yaşamı koruma şeklindeki pozitif ifadeye tercih eder. Çünkü biz yaşamı değil ölümü hissederiz; çünkü biz ölümden derhal ve doğrudan korku duyarken yaşamı ise ancak rasyonel bir düşünüm bize mutluluğumuzun koşulunun o olduğunu söylediğinde arzu ederiz; çünkü yaşamı arzuladığımızdan daha sonsuz bir şekilde ölüm korkusu hissederiz (Strauss, *The Political Philosophy of Hobbes: Its Basis and Its Genesis*, 1996, s. 16). Böylelikle Hobbes, aklı değil de temel bir tutkuyu politika felsefesinin temelini alarak politik projesinin gerçekleşme ihtimalini artırmak ve onun bilimselliğini tesis etmek istemiştir. Çünkü rasyonel bir şekilde düşünüp karar vermek istisnasız bir biçimde herkeste görebileğimiz bir şey değilken ölümden kaçınma tutkusu böylesi bir motiveyi sağlayacak olan şeydir.

Şiddetli bir ölüm korkusu, Hobbes'a göre, tüm hakların ve dolayısıyla da tüm ahlakın temelidir (Strauss, *The Political Philosophy of Hobbes: Its Basis and Its Genesis*, 1996, s. 18). Strauss'a göre Hobbes, tüm mantıki sonuçlarını şundan çıkarır: Devleti oluşturmaya, barışı tesis etmeye ya da insanı şiddetli ölüm korkusundan korumaya katkıda bulunmayan, daha açık bir şekilde ifade edilirse şiddetli ölüm korkusundan kaynaklanmayan bütün erdemlerin ahlaki değerini reddedilmelidir (Strauss, *The Political Philosophy of Hobbes: Its Basis and Its Genesis*, 1996, s. 18).

İnsanın varoluşa yapışmasını sağlayan yaşamın tatlılığından ziyade ölümün ürkütücülüğüdür (Strauss, *The Political Philosophy of Hobbes: Its Basis and Its Genesis*, 1996, s. 124-125). İnsan kendisinin mutluluğu ya da kederi konusunda tamamıyla kayıtsız olan bir kaderin, tanrının karşı konulamaz gücü olarak adlandırılabilir bir kaderin merhametinde

olduğundan, insan doğanın bu muazzam gücünden merhamete değil yalnızca güce muhatap olduğundan kendisinden başka bir dayanağı yoktur. Bu sebeple insanın durumuna uygun düşen doğaya yönelik minnettar bir temaşa değil, doğanın işlenmesi ve ondan faydalanılmasıdır. Çünkü insan doğanın kendisine sunduğu kısıtlı malzemeyi çalışması ve çabasıyla artırarak ve geliştirerek kendisini savunmaya alabilir. İş gücüyle kendisini doğadan ne kadar bağımsızlaştırabilirse, doğanın ne kadar ötesine geçip doğanın kendisine sunduklarını kendi özgür eylemleriyle geride bırakırsa iş gücü/emeği o kadar yüksek değer kazanacaktır; ticaret ve sanayi, tarım ve avlanmadan daha fazla ödüllendirilecektir. Hobbes'un hareket noktası insanın doğanın kontrolünde olduğu gerçeği olduğu için o iyi talihe güvenmez (Strauss, *The Political Philosophy of Hobbes: Its Basis and Its Genesis*, 1996, s. 125). İşte tam burada yeni bilimin neticesinde Hobbes'un geliştirmiş olduğu felsefi antropolojisinin klasik düşüncede gördüğümüz şekliyle *teori* ve *praksis* ilişkisini nasıl ters yüz ettiğini görmekteyiz. Antik Yunan'da özellikle Aristoteles gibi düşünürlere göre doğa (*physis*) insanın ötesinde, onu aşan bir kutsiyete sahip olduğundan doğaya yönelik bir hayranlık içeren *temaşa*, *teoria* etkinliği en yüksek insani etkinlik olarak görülmekteydi. Modern dönemdeki yeni gelişmelerle birlikte doğa bu konumundan edilmiş ve bunun neticesinde de *teoria* değil de *praksis* en temel insani edim olarak görülmeye başlanmıştır. Bu değişim, genel olarak ifade edildiğinde klasik ve modern düşünce arasında daha özelden ise Aristoteles ile Hobbes arasında görülen en temel farklılıklardan biridir. Bu iki düşünürü kıyaslamak eski dünya görüşü ile modern dünya görüşü arasındaki farkı ve dolayısıyla bugünün dünyasını anlamak ve anlamlandırabilme adına önemlidir.

İyi şeyleri kıyaslarken Hobbes, Aristoteles'ten ayrılarak kaybedilmiş bir iyinin yeniden kazanılmasının o iyiye kesintisiz bir şekilde sahip olmaktan daha iyi olduğunu bildirir. Nasıl ki yaşamın tatlılığından ziyade ölümün korkutuculuğu yaşamın değerini açığa çıkarıyorsa o iyinin bir zamanlar elden gittiği ya da tehlikeye düşmüş olduğuna ilişkin hatırlama onun gerçek anlamda takdir edilmesinin sağlam koşulu olmaktadır (Strauss, *The Political Philosophy of Hobbes: Its Basis and Its Genesis*, 1996, s. 132). Yani elde edildiğinde ruhun sükûnete ulaşması değil, yitirildiğinde onun için verilecek mücadele esas olmaktadır.

Aristoteles ve Hobbes arasındaki orijinal fark bu filozofların hoşnutluk veren şeylere ilişkin sıralamaları karşılaştırıldığında bütünüyle açık hale gelir (Strauss, *The Political Philosophy of Hobbes: Its Basis and Its Genesis*, 1996, s. 133-134). Aristoteles'in görüşünde hoşnutluk veren şeyin tipik ya da normal örneği doğal bu sebeple de geleneksel bir devlete dönüşü ya da bunun gerçekleştirilmesini sağlayan kolaylıklardır ve bu yüzden o sıralamasına bununla başlar. Zorlama ya da baskı olmaksızın kişinin rahatlıkla yapabileceği her şey hoşnutluk verici olarak sayılır. Fakat Aristoteles'in aksine kaygıdan uzak oluş, uyku, oyun, gülme, çalışmadan muaf oluş gibi şeyler Hobbes'un listesinde anılmaz bile. Onun listesinin ilk sırasında

ilerleme (progress) varken herhangi türden bir sükûn hali ne arzu edilir ne de elde edilebilir bir şeydir. Devamlılık; arz eden hoşnutluk, sahip olma ve elde etme ile değil ancak başarılı bir çabalama ve arzu etmeyle olur. Boş zaman da bu yüzden böylesi bir tamamlanmış sükûnet halini sağlayacak bir iyi olarak görülmez. Böylece Hobbes, Aristoteles'ten ayrılarak hoşnutluk verici şeyler listesine çalışma ve işi de ekler. Hobbes tüm şeylerin en haz verici olanının sürekli daha ileriki bir amaca doğru ilerleme olduğunu gösterir. Hobbes'a göre insan yalnızca daha ileriki bir amaç için çabalamaz, aynı anda diğer insanların elde etmiş olduklarından da daha ötede olan şeyleri elde etmeyi amaçlar. Anılmaya değer olan haz verici şeyler sadece diğerleriyle karşılaştırma ile var oluyorsa Aristoteles'in aksine Hobbes'un bu haz verici şeyler listesine *dostluğu*, ya da *iyi şeyler yapmayı* eklememiş olması şaşırtıcı değildir (Strauss, *The Political Philosophy of Hobbes: Its Basis and Its Genesis*, 1996, s. 135). Hobbes'un yeni bilim temelinde ortaya koyduğu felsefi antropolojisine göre insan bir arzu varlığıdır ve ölüm dışında bu arzularını sonlandıracak herhangi bir şey söz konusu değildir. Hobbes'un insanı bir arzu varlığı olarak görmesi, Aristoteles'ten farklı olarak insanın temaşa edimini gerçekleştirebilmesi için boş zamanın değil de çalışma/işi iyiler listesine eklemesi ve bu çalışma ile doğanın işlenip dönüştürülmesi gerektiği yönündeki iddiaları kapitalizmi deneyimlemiş bugünün modern toplumlarına hiçbir şekilde yabancı gelmemektedir.

Sonuç

Hobbes, Galileo'nun fizik alanında, Harvey'in tıp (biyoloji) alanında başardığı şeyi benzer yöntemle politika felsefesi alanında gerçekleştirme düşüncesinde olmuştur. Hobbes'un kendi görüşüne göre matematik yönteminin politika felsefesine uygulanması ile politika ilk defa bilim statüsüne, rasyonel bilginin bir dalı pozisyonuna yükselmiştir. Politikanın şimdiye kadar bilim olmaması, yeterince açık bir şekilde, şimdiye kadar adalet ve genelde politika hakkında yazarların sürekli birbirlerine saldırması gerçeği ile gösterilmektedir. Yeni politika bilimi geometrideki bir kesinliği toplum bilimine uygulayarak çatışmalardan arındırılmış bir toplum yaratma imkânı sunacaktır. Bu politika biliminin bilimselliği, politik projenin gerçekleşme ihtimaline bağlıdır. Bu yüzden Hobbes, politika ve ahlak felsefesinin temeli olarak ölümden kaçınma ya da yaşamı idame ettirme eğilimini görür. Bu, esasında tüm insanlardaki ortak bir eğilim olmanın yanı sıra diğer tüm canlılarla da paylaştığımız bir eğilimdir. Politikayı rasyonalite ya da klasik düşüncenin anladığı şekliyle erdem anlayışı veyahut en yüksek iyi temelinde değil de bu kadar aşağı seviyede kurmak aslında politika felsefesinin en temel sorularından da vazgeçme anlamına gelmektedir. Hobbes'un yeni bilim temelinde inşa ettiği felsefi antropolojisi ve buna bağlı olarak ortaya koyduğu politika felsefesi insanla hayvan arasında çok az bir farklılık bırakmaktadır. Fakat modern toplumlar, bugün insanların kendi çıkarları tarafından güdülendiklerini ve kendi hallerine bırakıldıklarında daima çatışmaya gireceklerini ifade eden

Hobbes'un görüşünü yansıtıyor ve kabul ediyor. Bundan dolayı da birlik, dostluk ve dayanışma gibi şeyler değil de çatışma, rekabet ve salt başarı gibi kavramlar ya da değerler önem kazanmış olmaktadır. Şu an bizlerin yaşadığı dünya bu sebeple Aristoteles'in değil, Hobbes'un değerler sistemini yansıtan bir dünyadır. Bu dünyayı anlamak ve doğru yorumlayabilmek de yeni bilimi ve bu bilimin teorik ve pratik sonuçlarını doğru okuyabilmekten geçmektedir.

KAYNAKÇA

- Aristoteles. (1996). *Metafizik*. (A. Arslan, Çev.) İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Aristoteles. (2012). *Nikomakhos'a Etik*. (S. Babür, Çev.) Ankara: BilgeSu.
- Cevizci, A. (2007). *On Yedinci Yüzyıl Felsefe Tarihi*. Bursa: Asa Kitabevi.
- Cohen, M. (2018). *Felsefi Masallar*. (S. Aktuyun, & M. Yalçınkaya, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Copernicus, N. (2010). *Göksel Kürelerin Devinimleri Üzerine*. (C. Çevik, Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Galilei, G. (1957). *Discoveries and Opinions of Galileo Galilei*. (S. Drake, Çev.) New York: Anchor Books.
- Galilei, G. (2009). *Dante'nin Cehennemi Üzerine*. İstanbul: Bilgi Sanat Kültür.
- Hampster-Monk, I. (2004). *Modern Siyasal Düşünce Tarihi*. (N. Arat, Dü., N. Arat, D. Hakyemez, T. A. Özaydın, Y. Özer, S. Yazıcıoğlu, S. Ü. Arat, et al., Çev.) İstanbul: Say.
- Hobbes, T. (2007). *Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Hobbes, T. (2013). *Leviathan*. (S. Lim, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Machiavelli, N. (1996). *Discourses On Livy*. (H. C. Mansfield, & N. Tarcov, Çev.) Chicago: The University of Chicago Press.
- Malcolm, N. (2002). *Aspects of Hobbes*. New York: Oxford University Press.
- Sorell, T. (2006). Hobbes's Scheme of The Sciences. T. Sorell içinde, *Cambridge Companion to Hobbes* (s. 45-61). Cambridge : Cambridge University Press.
- Strauss, L. (1965). *Natural Right and History*. Chicago& London: The University of Chicago Press.
- Strauss, L. (1996). *The Political Philosophy of Hobbes: Its Basis and Its Genesis*. Chicago&London: The University Of Chicago Press.
- Strauss, L. (2011). *Doğal Hak ve Tarih*. Ankara: Say Yayınları.